

Az egyenes adórendszerekben időnként beálló kisebb-nagyobb elvi jelentőségű változások tanulmányozására és megfelelő figyelembevételére ezután is gondot kell fordítani, hogy az egyezménytipusok a gyakorlati élet esetleg változó követelményeivel szemben meg ne merevedjenek.

A Népszövetség Tanácsa 1929. évben a *Comité fiscal* megalakításával egy állandó szervezetet létesített a kétszeres adóztatásokkal összefüggő problémák további megvitatására és megoldására. A *Comité fiscal*ban a világnak csaknem minden állama képviselve van,*) évenként Genfben megtartott ülésein változatos programmsorozat szerepel. A kérdések beható tanulmányozása számos nehézséget tár fel, melyeknek leküzdése nagy körülméktől kíván. Ezidő szerint különösen a működésüket több államterületre kiterjesztő vállalatok üzlettelepeinek meghatározása és az ilyen vállalatok jövedelmeinek az egyes államok közötti megosztása és igazságos megadóztatása, a szabadalmak és szerzői jogokból származó jövedelmek adózása, a napilapokat az egyes államokban terhelő külön adók és illetékek megszüntetése, az államhatárokat átlépő gépjárművek, a külföldi váltók és kötelezvények adózásának nemzetközi szabályozása, a különböző adórendszerek összeegyeztetése és a kétszeres adóztatások elkerülésének *kollektív nemzetközi egyezmény* megalkotásával való megoldása azok a kérdések, melyek a legnagyobb érdeklődésre tarthatnak számot. A *Comité fiscal*nak ezekben és más hasonló kérdésekben elfoglalandó álláspontjai és ajánlásai alkalmasak lesznek arra, hogy a nemzeteket közelebb hozzák egymáshoz és pénzügyi vonatkozásokban is éreztessék a nemzetközi együttműködés és szolidaritás szükségességét.

GAZDASÁGI SZEMLE

A deviza-kérdés.

Irta: *Balla Szigrid*, a Magyar Kereskedelmi Csarnok főtítkára.

A Magyar Nemzeti Bank deviza-gazdálkodásának részletei nem ismeretesek a közvélemény előtt és különösen nem állnak adatok rendelkezésre arra nézve, hogy mily összegű külföldi fizetési eszközök folynak be az export-devizabeszolgáltatás kötelezettsége folytán és mily összegű valutákat bocsátott a Nemzeti Bank az importőrök rendelkezésére. Mégis kétségtelenül megállapítható, hogy a Nemzeti Bank az exportdevizáknak csak kis részét utalta ki az árubehozatal ellenértékének kiegyenlítésére. A Nemzeti Bank devizakészlete mindazonáltal állandóan csökken, az ércfedezet pedig a szabály szerinti minimumra zsugorodott. Miután a gazdaságilag nem indokolt valutakivitel a

*) Magyarország részéről e sorok írója tagja a *Comité fiscal*nak.

devizaforgalmat korlátozó rendelkezések életbeléptetése óta megszűnt, nyilvánvaló, hogy az áruexport révén befolyó devizák azon jelentős része, amely nem az import kiegyenlítésére fordított, a külföldi kölcsönökből folyó kamatkötelezettségek és esedékes tőketörlesztések fedezésére szolgált, sőt e kötelezettség teljesítése érdekében még a Nemzeti Bank készleteit is igénybe kellett venni. Mindemellett az importforgalom devizasüksége fedezve nincs, sőt a legfontosabb ipari és mezőgazdasági termelés nélkülözhetetlen külföldi nyers- és segédanyagainak beszerzésére is csak a szükséglet kis hányada erejéig jut deviza.

Ez a helyzet nem muló nehézségek folytán állott elő. Indokát fizetési mérlegünk alakulásában találjuk meg. A statisztikai hivatal kimutatása szerint a fizetési mérleg az 1930-ik esztendőben 138.2 millió passzivummal zárult, annak ellenére, hogy külkereskedelmi forgalmunk ugyanebben az időszakban, évek óta először volt aktív, és pedig 77.5 millió pengővel. A fizetési mérleg passzivitását a külföldi kölcsönök kamatszolgáltatására és tőketörlesztésére fordított összegek idézték elő, amelyeket az 1930. évre vonatkozólag dr. Szigeti Gyula 283.2 millió pengőben állapít meg. Ha ebből az összegből levonjuk a visszafizetett tőkék folytán eleső, de hozzászámítjuk az időközben újabban felvett kölcsönökből származó kötelezettségeket, körülbelül 290—300 millió pengőre becsülhető az az összeg, amely a folyó fizetési mérleg alakulásánál e címen tekintetbe veendő. A fizetési mérlegnek az ország belső erőforrásaiból való egyensúlyba hozása csakis a gazdasági életnek, az ipari, különösképen pedig a mezőgazdasági termelésnek mélyreható átszervezésével elérhető kiviteli felesleg, valamint az ország szempontjából előnyös külpolitikai megállapodásokkal biztosított exportpiacok révén képzelhető el. A gyökeres orvoslás e módzatainak taglalása meghaladná e cikk kereteit, de nem is szorul bizonyításra, hogy ilyen gyökeres változások eredménye kedvező esetben is csak 2—3 év múlva mutatkozhat.

A fentebb vázolt helyzet azonban azonnali segítséget követel meg. Az árúbehozatalnak a devizakorlátozások következtében beállott csökkenése hatásaiban még nem jutott el a fogyasztóközönséghez, mert az erősen lecsökkent fogyasztás mellett a raktárkészletek ideig-óráig még külföldi árukban is elegendők a fogyasztás kielégítésére. De a velünk külkereskedelmi forgalomban álló országoknál már is jelentkezik a retorzió gondolata, amely exportunkat teszi problematikussá, a külföldi áruhitelzők pedig kezdik peresíteni künlevőségeiket, ami ugyan aktuális veszélyt a magyar adósokra — a fennálló rendelkezések értelmében — nem jelent, de jelenti a perfelvétellel, illetőleg óvatlással járó költségek terhét, főképen pedig azt, hogy az egyébként kamatmentes áruhiteltek, amelyeknek összege körülbelül 200 millió pengőre tehető, kamatkötelesekké válnak és további

10—15 millió pengővel rontják évenként a fizetési mérleget. A legnagyobb veszély azonban a termelést fenyegeti. A külföldi nyersanyagokat és félgyártmányokat feldolgozó legfontosabb iparaink nagy része már csak egészen kis, alig néhány hétre elegendő nyersanyagkészletek felett rendelkezik. Ezek pótlásának lehetővé tétele a legfontosabb országos érdek.

Az ország nyersanyag és félgyártmány behozatala az elmúlt esztendőben 520 millió pengőt tett ki. Ha ebből az összegből levonjuk azoknak a nyersanyagoknak az értékét, amelyek a közvetlen fogyasztás céljait szolgálják (pl. gyarmatárúk, háztartási szén stb.), leszámítjuk továbbá a fogyasztás csökkenése (pl. autóleállítás folytán ásványolajban stb.), vagy egyes termelési ágaknak elegendő készletekkel való ellátottsága miatt (pl. a dohánybeszerzés terén a 6-os albizottság által javasolt redukció következtében stb.) megtakarítható behozatal értékét és ha végül tekintetbe vesszük, hogy bizonyos, eddig részben külföldről behozott félgyártmányokat is a hazai termelésből lehet majd fedezni, de ezzel szemben hozzászámítjuk azokat az árúkat, amelyek ugyan a statisztikában mint készgyártmányok jelentkeznek, de a termelés által nem nélkülözhetők, úgy a mezőgazdasági és ipari termelés szükségletét külföldi nyers és segédanyagokban az 1930. évi termelési viszonyokhoz mérten kb. 380 millió pengőre tehetjük. Ez az összeg jelentősen emelkedik, ha tekintetbe vesszük, hogy a behozatal lecsökkentése folytán külföldi árúban előálló hiányt a hazai iparnak kell pótolnia, ami a kimutatottnál magasabb külföldi nyers- és segédanyag-szükségletet jelent. Ezzel szemben az ezévi árúkivitel az első 8 hónapban elért és a Statisztikai Hivatal által már kimutatott eredmény, valamint a hátralévő 4 hónap várható eredményének egybevetésével 550 millió pengő körül lesz. A kivitel tehát csak kevéssel haladja majd túl annak a behozatalnak az értékét, amely egyedül a termelés zavartalan fentartásához nélkülözhetetlen.

Ha tehát az árúbehozatal a legszükségesebb mértékre korlátozódik és még ha azt is tekintetbe vesszük, hogy a statisztika rendszerint az exportot a ténylegesnél alacsonyabb, az importot pedig magasabb árak mellett állapítja meg, akkor is legjobb esetben kiegyenlített kereskedelmi mérleggel számolhatunk, úgy hogy egy kb. 300 millió pengős hiány mutatkoznék a fizetési mérlegünkben. De a fizetési mérleg nem lehet passzív. A fizetési mérlegnek kiegyensúlyozottnak kell lennie és ha az egyensúly normális eszközökkel (mint pld. árúkiviteli felesleg, arany-transferálás, értékpapírok kivitele, a hiányt fedező újabb külföldi kölcsön igénybevétele stb.) nem állítható helyre, úgy rendkívüli eszközökhöz kell folyamodni.

Lássuk milyen módok állanak rendelkezésünkre ezen a téren, mindíg szem előtt tartva, hogy az akut veszélyre való te-

kintettel csak oly lehetőségek jöhetnek számba, amelyek azonnali segítséget jelentenek.

Várható külkereskedelmi forgalmunkban, mint fentebb kimutattuk, számottevő kiviteli feleslegre, termelésünk gyökeres átszervezése nélkül, nem számíthatunk. A behozatali oldalon csökkenést nem várhatunk, sőt a készletek fogytával inkább emelkedésre kell számítani. Különben is az import azon országokból csökkenthető legkevésbé, amelyekbe jelentékeny exportunk nincs (a nyersárúkat termelő tengerentúli államokból), ahonnan pedig részben nélkülözhető készgártmányokat szerzünk be (az európai ipari országok), ott exportunkat veszélyeztető retorzió fenyeget, ha a behozatalnak nem adunk szabad utat, illetőleg — ami ezzel egyenértékű — az import részére megfelelő devizákat.

A kivitel számottevő és állandósítható fejlesztését — mint említettük — csak a termelésnek alapos átszervezése eredményezheti. Rövid időn belül annál kevésbé remélhetjük, hogy fizetési mérlegünk egyensúlybához a kivitel fokozása csak részben is hozzájáruljon, mert a felemelt adók épen ellentétes hatást vonnak maguk után. Az a többoldalról javasolt megoldás pedig, hogy exportképességünket infláció révén emeljük, teljesen elhibázott volna. Az inflációnak rendkívüli, itt nem tárgyalható veszélyein kívül ez a megoldás céltalan lenne és nem vezetne eredményre. Mert az inflációnak csak akkor lehet expórtfejlesztő hatása, ha a termelés lényeges tényezői nem, vagy csak kis részben eszkomptálják az inflációt, illetőleg, ha az ipari, vagy mezőgazdasági termelés kalkulációjában szerepet játszó árak nem emelkednek az infláció mértékével arányosan. Már most kétségtelen, hogy erre — különösen egy infláción már keresztülment országban — számítani nem lehet. Az infláció folytán azonnali hatállyal emelkednének a befektetett tőkék kamatai és amortizációi ugyanúgy, mint a nyersanyagok árai. (Külföldi eredetűek azonnál, a belföldiek egészen rövid idő múlva.) Ugyanez lenne a helyzet az aranyengő rendelet folytán az összes közterhek és hasonló szolgáltatások tekintetében is. A szállítási költségek emelkedésére ugyancsak azonnali hatállyal kell számítani még belföldön is, hiszen Angliában is azt láttuk, hogy a fonítárfolyam csökkenését az ottani vasútak rögtön tarifaemeléssel egyensúlyozták. Végül a munkabérek emelése ugyancsak elkerülhetetlennek bizonyulna, ha tekintetbe vesszük, hogy a munkaadó és munkavállaló csoportok között fennálló kollektív szerződések nagyrésze a munkabérek alakulását a szükségleti cikkek árainak alakulásával kapcsolja egybe. De különben is a fizetések és munkabérek színvonala hazánkban általánosságban oly alacsony, hogy a bérek reális értékének csökkentése súlyosabb természetű szociális bajokat idézhet elő, tehát minden körülmények között elkerülendő. És azután mi célja volna az inflációnak, amikor azt látjuk, hogy

még a rendelkezésre álló fizetési eszközök sem találják meg az utat a gazdasági élethez. A bankjegyforgalom ugyan csökkenő irányzatot mutat, ezzel szemben állandóan emelkednek a nem állami giró-követelések és összegük már ötszörösét teszi az 1930-ik és 1929-ik évek hasonló időszakaiban fennállott giró-követeléseknek, az aktuális bankjegyforgalomnak pedig több, mint 25 %-át. A gazdasági életnek tehát pénzzel, illetőleg hitelekkel való alimentálása — még ha bizonyos tartalékolásoknak girókövetelések formájában való szükségességét el is ismerjük — legalább 20 %-kal emelhető volna minden infláció nélkül. Ha pedig ez nem történik meg, az világos tünete a bizalmatlanságnak, amelyen semmiféle, káros következményeiben egyébként is beláthatatlan infláció sem segít.

Külkereskedelmi forgalmunktól tehát a kívánt remédiumot rövid időn belül nem várhatjuk. Exportálható aranykészletünk nincs, értékpapírok kivitele pedig kilátástalan. Maradna az újabb külföldi kölcsön.

Erészből mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy csak oly összegű kölcsön teremthetné meg az ország gazdasági erejéből folyó regenerálódásunk alapját, amely legalább 2—3 évre biztosítja — normális külkereskedelmi forgalom, tehát nem korlátozott behozatal mellett is — a fizetési mérleg egyensúlyát és a termelés nyugodt menetét. Így ennek a kölcsönnek, a belőle folyó kötelezettségeket is tekintetbevéve, 800—1000 millió pengősnek kellene lennie, amely összeggel a függő kölcsönök teljes konszolidálása nem is volna elérhető. Eltekintve attól, hogy ez a kölcsön lényegesen emelné eladósodottságunkat, csak a legközelebbi napok eseményei fogják megmutatni, van-e egyáltalában kilátásunk újabb külföldi kölcsönre. De még ha volna is, annak folyósítására csak hosszú hónapok múltán kerülhetne sor, addig pedig nem várhatunk, ha lehetővé akarjuk tenni termelésünk folyamatosságát és meg akarjuk menteni gazdasági életünket az összeroppanástól, az országot pedig súlyos szociális bajoktól.

A fizetési mérleg egyensúlyának helyreállítását és ami ezzel jár, az importforgalom devizaszükségletének kielégítését, általában a devizakérdés megoldását tehát normális eszközökkel nem érhetjük el.

Hivatalos és nem hivatalos helyről állandóan azt hangoztatják, hogy a legnagyobb erőmegfeszítéssel is a végsőkéig eleget kell tenni a külföldi tartozásokból folyó kötelezettségeinknek. Ez helyes is, de csak addig, amíg ezeknek a kötelezettségeknek a teljesítése nem okoz jóvá nem tehető zavarokat a gazdasági életben és nem teszi lehetetlenné, hogy itt továbbfolyjék a termelés, továbbhaladjon az élet. Ehhez a határhoz azonban már eljutottunk és így a bajok kiküszöbölésére aligha van más mód, mint a külföldi kölcsönökből folyó kötelezettségeink teljesítésének legalább 2—3 évre való kitolása.